ANαliZA

časopis za kritično misel

Letnik 5, številka 4, maj 2002 · ISSN 1408-2969

DIALOG

Andrej Ule

Še o odgovoru skeptiku

Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani

Citiranje: Andrej Ule, »Še o odgovoru skeptiku«, *Analiza: časopis za kritično misel* 5, št. 4 (2001): 42–49.

To delo je objavljeno pod licenco Creative Commons Priznanje avtorstva 4.0 Mednarodna (CC BY 4.0), https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.sl.

Izdajatelj: Društvo za analitično filozofijo in filozofijo znanosti, Ljubljana.

Elektronska različica je bila leta 2026 rekonstruirana iz izvirnih stavnih datotek in preverjena s tiskano izdajo. Številke strani ustrezajo tiskani izdaji; prelomi strani znotraj prispevka se lahko nekoliko razlikujejo.

Andrej Ule
Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani

ŠE O ODGOVORU SKEPTIKU

Predstavim več dopolnjenih variant skeptičnega argumenta in njihove kritike. Predvsem kritiziram načelo o prenosu znanja oz. prepričanj. Njegova uporaba zanemarja relevatnost sklepa za kontekst razprave. Ta ugovor povežem s podobnimi problemi pri reševanju Gettierovega paradoksa.

Ključne besede: znanje, prepričanje, skepticizem, prenos znanja, Gettierov paradoks.

Danilo Šuster je dobro povzel glavno os moje knjige *Logos spoznanja*, tj. prav iskanje imanentnega logosa spoznanja in to s pomočjo metode filozofskih argumentov. Te metode po mojem mnenju ne more nadomestiti nobena druga miselna metoda, npr. kaka intuitivna, duhovedna ipd. neargumentativna metoda. V tem smislu se lahko le strinjam s Šusterjevim mnenjem, da je težko razbrati, kaj naj bi predstavljalo kako poslednjo utemeljitev, noetično približevanje celoti, nadrazumno miselno uzretje nevidnega absoluta itd., ki naj bi presegala omejitve metode argumentov. Različne intuitivne metode spoznanja morda lahko dopolnijo (npr. kot filozofska hevristika, kot metodično gojenje filozofske intuicije), nikakor pa ne zamenjajo ali presežejo metode racionalnih argumentov.

Šuster me je v svoji oceni moje knjige opozoril na to, da nisem dovolj upošteval moči skeptičnega argumenta o "demonu, ki nas vara", češ da po mojem mnenju skepticizem lahko zavrne le naše znanje o znanju (vednost o vednosti), ne pa tudi našega znanja (vednosti) nasploh. Pri tem se je Šuster modro omejil na skepticizem glede znanja o zunanjem svetu, v katerem je vedno načelno možno, da nas karkoli ali kdorkoli že vara v naših zaznavah. Skepticizem glede vseh možnih spoznanj je namreč precej bolj tvegana zadeva. Čeprav sem se v knjigi loteval tudi drugih oblik skepse (zlasti skepse glede apriornih spoznanj), pa ostaja skepsa glede čutnega spoznanja še vedno prvovrstna domena razprav o skepticizmu, realizmu in antirealizmu. V knjigi sem se le deloma zaustavil pri analizi skepticizma glede zunanje zaznave in sem izrecno poudaril, da bom to temo podrobneje analiziral v naslednjih knjigah, kajti ta analiza zadeva v obširno razpravo o realizmu in antirealizmu v spoznanju (zlasti v znanstvenem spoznanju).

Kljub temu sem v knjigi opozoril na to, da ne moremo preprosto eliminirati

skepticizma glede spoznanja "zunanjega sveta". Navedel sem celo vrsto "demonov", ne zgolj klasičnega Descartesovega "zlobnega" demona (in njemu podobnega Putnamovega zlobnega genija, ki računalniško generira "naše" možgane v kadi tako, da imajo vtis zunanje zaznave), ki lahko generirajo skeptični dvom. Šuster je na kratko povzel ta del moje knjige. Dejansko je lahko že kar narava sama tak nekoliko zmedeni "demon", ki nas hote ali nehote "vara".

Te domneve ne moremo zavreči, seveda pa tudi ne dokazati. Niti v knjigi in še manj v tem odgovoru ne mislim, da sem izčrpal razpravo s skeptiki različnih vrst in odgovoril na vse možne skeptične argumente. Večkrat celo izrecno poudarim, da ni mogoče dokončno pobiti skeptika, vsaj ne, dokler ta dokazuje stalno možnost zmote pri vsakem našem prepričanju (verjetju) glede znanja. Drugače je, če skuša dokazati tezo, da nimamo znanja o zunanjem svetu. Tedaj skeptik preseže svoje "kompetence", na kar je opozoril že Nelson. Po Nelsonu namreč ugotovitev, da ni(mamo) znanja, ni samopobijajoča, pač pa je to trditev, da vemo, da ni(mamo) znanja. Dopuščam, da morda nimamo znanja, vendar nimamo znanja o tem, da imamo znanje (ali ga nimamo). V tem smislu govorim, da skeptik lahko dokaže nemožnost znanja o znanju (še natančneje, nemožnost eksplicitnega in zavestnega znanja o znanju), ne pa nemožnost znanja. (Nelson, 1908)

Šuster meni, da lahko skeptik doseže več, če mu seveda uspejo njegovi najboljši argumenti proti obstoju znanja (o zunanjem svetu). Navede enega od sodobnejših argumentov za "napad" na znanje o zunanjem svetu (argument najdemo v več variantah pri različnih avtorjih, Šuster navaja varianto E. Sose). Res je, kot ugotavlja Šuster, da tega argumenta nisem predstavil v knjigi oz. sem se ga le delno dotaknil (v razpravi o kontekstualizmu) in tu bi morda res moral biti bolj ekspliciten. Podrobnejšo analizo glavnih tipov skeptičnih argumentov sem mislil podati v naslednji knjigi, ki jo pripravljam, namreč skupaj z argumenti iz negotovosti prepričanj, argumenti iz deduktivne zaključenosti prepričanj in znanja (sem sodi tudi Sosin argument), argumenti o sanjah oz. iluzijah itd. Zato se tu omejujem le na nekaj ključnih opazk.

Argument tako, kot je postavljen, dokazuje, da lahko za vsako predpostavko o tem, da kaj vemo (oz., da S ve, da *p*) izpeljemo, da tega ne vemo (oz., da S ne ve, da *p*), *v kolikor S iz p izpelje, da ne-SH* (tj., da skeptična hipoteza o demonu ne drži). Druga premisa argumenta "S izpelje, da *ne-SH* iz svojega prepričanja, da *p* in je zaradi te izpeljave prepričan, da *ne-SH*" namreč izrecno zahteva, da S izpelje, da *ne-SH* iz svojega prepričanja, da *p*. Toda S lahko mirno ostaja pri svojem prepričanju, da *p*, in ne izpelje od tod prepričanja, da *ne-SH*. Dejansko tako tudi po večini ravnamo v vsakdanjem svetu. Izjema je npr. tedaj, ko nas k nadaljnjim premislekom pripelje skeptik, ko nas opozori na neprevprašane *meje epistemskega konteksta* zaznavnih prepričanj. Pogosto ravnamo tako, kot da kaj vemo, vendar nikakor ne izključujemo vseh možnih situacij, ki bi lahko nasprotovale tej domnevi. Na primer, oziramo se naokrog okoli sebe in zaupamo svojim čutilom v prepričanju, da so stvari okrog nas vsaj v grobem takšne, kot nam kažejo naša čutila, in se pri tem niti najmanj ne oziramo na morebitne skeptične ugovore razuma, ki pa so načelno vedno mogoči. Eksternalisti bi dejali,

da to lahko storimo zato, ker so naša čutila v normalnih okoliščinah dokaj zanesljiv spoznavni izvor. Kontekstualisti pa bi dejali, da čutilom zaupamo v toliko, v kolikor ne dvomimo v kontekst, ki uokvirja naše trenutne spoznavne procese oz. ne dvomimo v glavne premise (in epistemska pravila) konteksta (v našem primeru gre za kontekst zaznavnih prepričanj in znanj).

Ne moremo torej pričakovati, da S iz vsake trditve *p*, za katero je prepričan, da ve, da je resnična, tudi dejansko izpelje, da *ne-SH*. Res je sicer, da iz resničnosti *p* logično izhaja, da *ne-SH*, toda to še ne pomeni, da S tudi dejansko "potegne" ta sklep. Zato druga premisa v argumentu Sosa-Šuster ni nujno prisotna pri vsaki situaciji, kjer gre za predpostavko, da S ve, da *p*. Če druga premisa ni vedno prisotna, ne moremo pri vsaki predpostavki, da S ve, da *p*, izpeljati, da S ne ve, da *p*. Šuster oz. Sosa bi se lahko branil(a) s tem, da bi vztrajal(a) pri tem, da je vendar *ne-SH* logična posledica *p*, torej mora S iz *p* izpeljati, da *ne-p*. Vendar je ta zahteva na las podobna tezam logične vsevednosti (oz., bolje, logične vseprepričanosti), o katerih skupaj s Šusterjem dvomiva, če držijo. Imeli bi namreč zahtevo: Če je *q* logična posledica *p* in je S prepričan, da *p*, potem S (iz *p*) izpelje *q*. Ta zahteva bi privedla do dokaj nenavadne posledice, da bi vsakdo moral izpeljati vse logične posledice svojih prepričanj. To seveda ne gre (še veliko manj kot pri sorodnih zahtevah "logične vseprepričanosti" oz. "logične vsevednosti").

Od tod izhaja, da ostaja celoten sklep zgolj *v možnosti*, odvisen je (vsaj) od tega, da S dejansko izpelje, da *ne-SH* (to še ni dovolj za premiso (2), ker mora biti S *zaradi te izpeljave tudi prepričan, da ne-SH*[1]), da torej tematizira implicitno skeptično domnevo oz., točneje, njeno negacijo. Ne moremo torej sklepati za vsak resničen *p* (za neko resnico o zunanjem svetu, ki je osebi S dostopna preko čutil), da S ne ve, da *p*, temveč le, da *je mogoče, da S ne ve, da p*. Torej: možnost neznanja ostaja odprta, kar tudi sam pravim v knjigi. Ena od posledic te možnosti je tudi, da S ne ve, da ve, da *p*, torej da je znanje o znanju glede zunanjega sveta nedostopno, torej nam ostajajo zgolj *domneve* o tem, da kaj vemo. A to seveda ne izključuje možnosti, da kaj vemo, vendar tega znanja ne zmoremo v celoti eksplicirati in pritegniti v zavest. Skratka, skeptik ne more dokazati *teze*, da S ničesar ne ve, kvečjemu lahko postavi utemeljeno *domnevo*, da je morda tako.

Običajni skeptični argument, ki sem ga tudi sam na kratko omenil v knjigi in ga navaja tudi Šuster, ni zgolj argument o možnosti neznanja, temveč želi za vsako trditev o (empiričnem) znanju dokazati, da ne velja oz., da gre za neznanje. Pri tem uporabimo premise:

(1) Recimo, da S ve, da *p*.

(2) Če S ve, da *p*, potem ve, da *ne-SH*.

Odtod izhaja:

∴ S ve, da *ne-SH*.

[1] Recimo, da je to vsaj intuitivno samo po sebi umevno, čeprav ni logično nujna posledica izpeljave prepričanja, da *ne-SH*.

To pa nasprotuje našemu oz. skeptikovemu uvidu, da nikakor ne moremo vedeti, da *ne-SH*, torej S ne ve, da *ne-SH*. Odtod po *modusu tollensu* izhaja, da S ne ve, da *p*. Tu se ne sklicujemo na to, da S napravi kak sklep ali pride do kakega prepričanja ali znanja o tem, da njegovo znanje logično implicira *ne-SH*. Vendar je težava tega argumenta, kar meniva oba s Šusterjem, v tem, da se tiho sklicuje na načelo logične prenosljivosti znanja (in, podobno, prepričanj)[2]: Če S ve, da *p* in *p* logično implicira *q*, potem S ve, da *q*. To načelo je sporno, saj vsekakor nasprotuje našim intuicijam glede znanja,[3] poleg tega "zahteva", da sleherno znanje zavarujemo proti vsem logično možnim ugovorom v vseh možnih kontekstih (kajti le tako bi se lahko izognili vsem možnim "demonom", ki nas lahko varajo v spoznavnih naporih). Če bi hoteli popravljeni skeptični argument Sose-Šusterja posplošiti tako, da bi zajel vsako možno trditev o (empiričnem) znanju, potem bi morali predpostaviti preseganje vseh "lokalnih" epistemskih kontekstov, kar je vsaj neintuitivno, če ne nemogoče.

Končno se velja vprašati o šibkem načelu logičnega prenosa vednosti, ki ga predpostavlja popravljeni skeptični argument: Če S ve, da *p*, in S izpelje *q* iz svojega prepričanja, da *p*, in je S zaradi te izpeljave prepričan, da *q*, potem S ve, da *q*.

Na prvi pogled mu nimamo kaj očitati. Ne postavlja očitnih realnih nemožnosti glede dosegljivega znanja, saj epistemske logične implikacije omeji na dejanske izpeljave in na tiste logične posledice iz doseženega znanja, o katerih smo prepričani, da držijo. Vendar lahko iz kakega upravičenega prepričanja potegnemo različne sklepe, ki so povsem nerelevantni v določeni situaciji (tj. niso relevantni za kako znanje). Na primer, pogledam skozi okno in vidim mačko na okenski polici. Recimo, da so bile razmere normalne in imam zato upravičeno prepričanje, da je mačka na polici. Obenem se mi v glavi porodi najprej resnična implikacija: Če je mačka na polici, potem so kremplji mačke položeni na polico. Odtod lahko izpeljem prepričanje, da so kremplji mačke položeni na polico in zaradi tega sklepa imam prepričanje, da so kremplji mačke položeni na polico. V skladu s šibkim načelom prenosljivosti znanja bi moral imeti tudi znanje, da so kremplji mačke položeni na polico. Vendar priznajmo, da se nam to zdi nekoliko nenavadno, vsaj v kolikor pod "znanjem" razumemo zavestno in eksplicitno znanje, kajti moja povsem mimobežna misel na navedeni sklep je bila lahko povsem slučajna in brez zveze z mojimi siceršnjimi spoznavnimi intencami v dani situaciji (kontekstu).[4]

[2] To ni edina težava tega argumenta, a se omejujem le nanjo.

[3] Natančneje: to nasprotuje našim intuicijam glede *zavestnega in eksplicitnega* znanja, kajti na implicitni ravni se zdi bolj razumljivo predpostaviti, da potencialno vemo za vse logične posledice svojih znanj. Skeptik bi imel torej lahko novo možnost, da se "preseli" na implicitno raven in ugotavlja, da implicitno ničesar ne vemo (o zunanjem svetu), kajti tam lahko vedno izvedemo navedeni sklep o neznanju. Ker pa sta zavestno in eksplicitno znanje le končen otok v potencialno neskončnem morju implicitnega znanja oz. implicitnih prepričanj, velja omenjeni sklep tudi za eksplicitno znanje. Sklep bi bil torej: dejansko ničesar ne vemo, vendar tega neznanja ne zmoremo v celoti eksplicirati in se ga zavedati. Ugovor zoper ta skeptični ugovor je dejansko precej težji kot ugovor zoper eksplicitno iz zavestno znanje. Natančnejšo analizo bom prihranil za naslednjo priliko, tu se omejujem zgolj na ugotovitev, da ta skeptični ugovor na tihem predpostavlja, da lahko nekako zajamemo vse implicitno znanje v nek univerzalen kontekst in podamo kake eksplicitne ugotovitve o njem, a to nasprotuje pojmu implicitnega znanja. Nasprotuje ugotovitvi o vedno omejeni in lokalni kontekstualnosti slehernih ugotovitev o znanju *in* neznanju.

[4] Gre za nezavedna ali skoraj nezavedna sklepanja, vendar je bolj kot njihova nezavednost pomembno, da so v danem epistemskem kontekstu nerelevantna. Takšna sklepanja omenja tudi Šuster v svoji analizi Carrollovega

Takšnih in podobnih povsem slučajnih in irelevantnih "znanj" bi lahko navedli še mnogo, npr., da desni krempelj mačkine leve šapice sloni na polici, v kolikor bi me slučajno preblisnila temu ustrezna implikacija. Upam, da pravilno domnevam, da se zdi bralcem tega teksta takšno množenje znanja nekako neintuitivno oz., da gre tu kvečjemu za nekakšna posrečena sklepanja, ne pa za "znanje v pravem pomenu". To pomeni, da nas striktna zvestoba šibkemu načelu o prenosljivosti znanja lahko privede v nasprotje z našo vsakdanjo intuicijo glede znanja. V kolikor ji želimo slediti (in k temu se nagiblje večina sodobnih spoznavnih teoretikov), moramo nekako omejiti tudi obseg veljave šibkega načela o prenosljivosti znanja. Seveda lahko skeptik vztraja pri tem, da znanje po svojem *pojmu* zahteva vsaj šibki prenos upravičenja, kajti če bi nas kdo vprašal, zakaj verjamem, da so mačje šapice položene na polico, bi se skliceval prav na načelo šibkega prenosa. To pa pomeni, da moramo sprejeti (dopolnjeni) skeptični sklep, če privzamemo, da gre za eksplikacijo tega, kar "imamo v glavi", ko npr. verjamemo, da kaj vemo (o zunanjem svetu). Tu ne ugovarjam, vendar gre še vedno za prehod iz implicitnega v eksplicitno prepričanje oz. znanje, ki ni čisto logičen.

Problem veljave prenosa upravičenj je podoben t.i. gettierovskim argumentom proti klasični definiciji znanja (znanje je resnično in upravičeno prepričanje). Tam gre sicer bolj za problem logičnega prenosa upravičenja prepričanj, vendar je stvar podobna. Predpostavimo šibko načelo o prenosu upravičenja, ki je sicer logično vsebovano v šibkem načelu o prenosu znanja: Če je S upravičeno prepričan, da *p*, in S izpelje *q* iz svojega (upravičenega) prepričanja, da *p*, in je S zaradi te izpeljave prepričan, da *q*, potem je S upravičeno prepričan, da *q*.

Navedimo čisto na kratko prvega od obeh izvornih Gettierovih argumentov. Imamo dve osebi, Smitha in Jonesa, ki se pulita za isto službo v banki. Smith je iz ust direktorja banke nedavno izvedel, da bo Jones dobil službo, in ima potemtakem upravičeno prepričanje, da bo temu tako. Obenem je Smith opazil, da ima Jones 10 novčičev v žepu (npr. tedaj, ko sta oba stala pred točilno mizo v restavraciji in naročala pijačo). Smith ima torej na podlagi (upravičenega) prepričanja, da bo Jones dobil službo, in prav tako upravičenega prepričanja, da ima Jones 10 novčičev v žepu, upravičeno prepričanje, da bo dobil službo nekdo, ki ima 10 novčičev v žepu. No, izkazalo se je, da je to prepričanje bilo resnično, kajti res je dobil službo nekdo, ki ima 10 novčičev v žepu, vendar ne Jones, temveč kar Smith sam, ki je imel slučajno prav tako 10 novčičev v žepu (in tega morda niti ni opazil). Imamo torej situacijo, ko je Smith imel upravičeno in resnično prepričanje, da bo dobil službo nekdo, ki ima 10 novčičev v žepu. Zakaj lahko to rečemo? Zato, ker privzamemo krepko načelo logičnega prenosa upravičenja prepričanj: Če ima *S* prepričanje, da *p*, in iz *p* logično izhaja *q*, potem ima *S* upravičeno prepričanje, da *q*. Vendar: ali je Smithovo prepričanje tudi znanje, kot bi izhajalo iz klasične definicije znanja? Večina nas verjetno misli, da ne, temveč je šlo kvečjemu za posrečeno ugibanje.[5]

paradoksa dokazovanja (Šuster, 1997: 85).

[5] Več o Gettierovih paradoksih in podobnih paradoksih prepričanj in znanja pišem v knjigi *Logos poznanja* (Ule, 2001: 123-136).

Sedaj pa dodajmo premiso, da je Smith *dejansko* izpeljal sklep, da iz njegovega upravičenega prepričanja, da bo Jones dobil službo in ima Jones v žepu 10 novčičev, izhaja prepričanje, da bo dobil službo nekdo, ki ima 10 novčičev v žepu, in se tudi zaveda, da sprejema to prepričanje zaradi tega sklepa. Vendar tudi to ne spremeni situacije. Še vedno se nam zdi, da Jones ni dosegel znanja, temveč posrečeno resnično in upravičeno prepričanje (upravičeno zato, ker je bil z dobrimi razlogi prepričan v to, da bo Smith dobil službo in da ima Smith 10 novčičev v žepu, ter zato, ker sprejemamo šibko načelo o logičnem prenosu upravičenj).

Težavo bi lahko rešili bodisi s tem, da zavrnemo veljavo klasične definicije znanja (znanje je resnično in upravičeno prepričanje), kar je bila tudi Gettierova misel, bodisi s tem, da podvomimo v veljavo šibkega načela o logičnem prenos upravičenja prepričanj.[6] Pustimo za zdaj ob strani prvo možnost (ki jo zagovarja veliko avtorjev) in pomislimo na razloge, ki govorijo v prid drugi rešitvi, tj. zavračanju veljave šibkega načela o logičnem prenosu upravičenj v podanem kontekstu. Zdi se upravičeno trditi, da Smith nima znanja o tem, *da bo dobil službo nekdo, ki ima* 10 *novčičev v žepu*, ker podani logični sklep *ni relevanten* v danem epistemskem kontekstu. To je bil kontekst Smithovega razmišljanja o tem, katera od dveh oseb, Jones ali Smith bo dobila službo. V tem kontekstu se je implicitno predpostavljalo, da vemo, da bo dobil službo nekdo s takšnimi in takšnimi lastnostmi le tedaj, če Smith to osebo lahko tudi identificira. Sam se strinjam s to intuicijo, obenem pa menim, da ima prav tudi Gettier in drugi kritiki klasične opredelitve znanja. To pa zato, ker lahko formuliramo druge, močnejše primerke gettierovskih paradoksov, ki ne zahtevajo nobenega načela o logičnem prenosu upravičenj. Vendar pa v izvornem Gettierovem primeru zadošča, če podvomimo v načelo prenosa upravičenja. To pa zato, ker so upravičenja prepričanj relativna tako glede na razloge prepričanja kot tudi glede na možno znanje, ki ga lahko dosežemo na njegovi podlagi in ga pripišemo subjektu prepričanja.

Na kratko rečeno, zdi se, da je predikat "*biti upravičen*" tročlenski predikat "*p* (npr., da bo službo dobil nekdo, ki ima 10 novčičev v žepu) je upravičeno prepričanje glede na epistemski dosežek (znanje) *q* (znanje o tem, *kdo* od obeh oseb bo dobil službo) ob razlogih *r* (Smith je upravičeno prepričan, da ima Jones 10 novčičev v žepu, in je upravičeno prepričan, da bo Jones dobil službo)" in ne le dvočlenski predikat "*p* je upravičeno prepričanje glede na razloge *r*". Če ta domneva drži, potem moramo to upoštevati tudi v zgoraj navedenih primerih šibkih načel za prenos znanja oz. za prenos upravičenja prepričanj. Dejansko bi se morala ta načela glasiti nekako takole:

ŠIBKO NAČELO LOGIČNEGA PRENOSA ZA ZNANJE. Če S ve, da *p*, in S izpelje *q* iz svojega prepričanja, da *p*, in je ta izpeljava relevantna glede na S-ov epistemski kontekst in je S zaradi te izpeljave prepričan, da *q*, potem S ve, da *q*.

ŠIBKO NAČELO LOGIČNEGA PRENOSA ZA UPRAVIČENJE

[6] Druga možnost je le varianta pogostega reševanja iz zadrege s tem, da nasprotujemo "krepkemu" načelu o logičnem prenosu upravičenja, ki je bilo vsebovano v izvorni Gettierovi formulaciji paradoksa.

PREPRIČANJ. Če je S upravičeno prepričan, da *p*, in S izpelje *q* iz svojega prepričanja, da *p*, in je ta izpeljava relevantna glede na S-ov epistemski kontekst in je S zaradi te izpeljave prepričan, da *q*, potem je S upravičeno prepričan, da *q*.

Če sprejmemo ta popravek obeh načel, je le še bolj jasno, kje leži osnovna težava dopolnjenega skeptičnega argumenta, namreč v predpostavki, da so vse izpeljave prepričanja, da *ne-SH*, epistemsko relevantne za (ne)doseganje znanja, da *p*. To pa pomeni dviganje vseh prepričanj v en sam, univerzalen skeptični kontekst, kjer se združijo vsi možni "demoni" v eno samo univerzalno grožnjo slehernemu empiričnemu spoznanju, tako da postane razprava o teh grožnjah relevantna za vsako domnevo o znanju oz. o upravičenju prepričanj. To pa je vsaj močno prenapeta epistemska situacija, če ne kar nemogoča, saj zahteva "brisanje" vseh lokalnih, aktualnih epistemskih kontekstov in eksplikacijo enega samega meta-konteksta vseh prepričanj in znanj.

Šusterjevo kritično dopolnilo k mojim argumentom o možnosti skepticizma je torej pomembno, ker mi je pomagalo bolje izostriti lastne misli, mislim pa, da moji "skeptični ugovori skepticizmu" še vedno veljajo (seveda, če pod "skeptičnimi ugovori" razumem skeptično razmišljanje v pozitivnem smislu nikoli dokončanega in dokončnega razgovora in argumentiranja).

ONCE MORE ON THE ANSWER TO THE SCEPTIC

I present some more improved variants of the sceptical arguments and theirs criticism. First of all I criticize the principle on the transfer of knowledge resp. belief. Its use neglects the relevance of the given arguments for the context of discussion. I connect this objection with some similar problems by the solution of the Gettier's problem.

Keywords: knowledge, belief, scepticism, transfer of knowledge, Gettier's paradox.

Literatura

Šuster, D. (1997). "Logika in skepticizem". *Analiza*, 2, 1997, str. 71-86.

Gettier, E. L. (1967). "Is Justified True Belief Knowledge". V Griffiths, A. P. (ur.), *Knowledge and Belief*, Oxford: Oxford University Press.

Nelson, L. (1908). "Die Unmöglichkeit der Erkenntnistheorie". V *Über das sogenannte Erkenntnisproblem*, Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.

Sosa E. (1988). "Beyond Scepticism, to the Best of our Knowledge". *Mind*, 97, str. 153-188.

Ule A. (2001). *Logos spoznanja. Osnove spoznavne teorije*. Ljubljana: ZPS.